

O'qish savodxonligi

IV qism

4

U.B.Aydarova
N.K.Azizova

O'qish savodxonligi

4-sinf

IV qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

Ta'limni rivojlantirish markazi huzuridagi ilmiy-metodik
kengash tomonidan tavsiya etilgan.

Toshkent – 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

UO'K: 808.545(075.3)
BBK 74.202.5ya72
T 60

Aydarova U. B.

O'qish savodxonligi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik. IV qism. / U.B.Aydarova, N.K.Azizova, – Toshkent: "Novda Edutainment", 2023. – 80 b.

Taqrizchilar:

Sh.Y.Muslimova – Toshkent shahri 328-umumiy o'rta ta'lim maktabining oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
M.M.Umarova – Toshkent shahri 222-umumiy o'rta ta'lim maktabining birinchi toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Shartli belgilar:

**Og'zaki
topshiriq**

**Guruh bo'lib
ishlang**

**Diqqat bilan
o'qing**

Bu – qiziq!

**Eslab
qoling!**

**Topshiriqni
bajaring**

**Savollarga
javob bering**

Uyga vazifa

**Mantiqiy
topshiriq**

Izohli lug'at

ISBN 978-9943-9710-1-1

© U.B.Aydarova N.K.Azizova
© "Novda Edutainment", 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

I bo'lim.

Manguga muhrlanganlar

Sharq musavvirlik (rassomlik) san'atida yorqin yulduz bo'lib porlagan allomalardan biri – Kamoliddin Behzod. U o'z zamondoshlari tomonidan “musavvirlar peshvosi, ustози” deb e'tirof etilgan. “Ikkinchi Moniy” degan faxriy unvonga sazovor bo'lib, Yevropada “Sharq Rafaeli” deb tan olingan.

Buyuk musavvir Kamoliddin Behzod

Hirotda tug'ilib o'sgan va shu yerda musavvir sifatida shakllangan.

Yerga chizilgan rasm

(Rivoyat)

Sulton Husayn Boyqaro navkarlari bilan ovga yo'l olibdi. Hirot shahridan chiqib, sayhonlikdan o'tib ketayotganlarida oldindagi qo'riqchi navkarlar nogoh to'xtab qolishibdi. Ulardan biri yerga ishora qilib debdi:

– Oliyhazrat, bu suratni qarang!

Podshoh ot surib kelib, navkar ko'rsatgan joyga qarabdi. U yerda pahlavon Rustami dostonning surati aks ettirilgan edi. Hamma suratga tikilib qolibdi.

– Qanday nazokat ila chizilgan bu surat! Musavvirni topmoq kerak, – debdi Husayn Boyqaro.

Ovga chiqqanlar orasida Kamoliddin Behzodning ustози Mavlono Mirak Naqqosh ham bor ekan.

– Oliyhazrat, – debdi u podshohga ta’zim qilib, – fikrimcha, bu suratni o’n ikki yoshli Kamoliddin Behzod chizgan ko’rinadi. Undan boshqa biror mo’yqalam sohibi bu kabi chizolmaydi.

– Kamoliddin Behzod... iste’dodli yigit ekan.

– Yaqinda Alisher Navoiy bu yigitchaning mashqlaridan ko’p mamnun bo’lib, o’z suhbatiga chaqirdi. Menga odam jo’natib, Kamoliddin Behzodni o’z kutubxonasiga xizmatga olishni bildirdi, – dedi Mirak Naqqosh Alisher Navoiyga minnatdor boqib.

– Do’stim, xayrli ish qilibsiz. Saltanatimizda bu yosh iste’dod sohibi ulug’ bir musavvir bo’lib kamol topgay, – dedi Husayn Boyqaro do’sti Alisherbekka.

...Saroy ahli yerga chizilgan suratni aylanib o’tib, yo’lga tushdilar.

1. Rivoyatda qaysi shaxslarning nomi tilga olingan? Ular haqida nima deya olasiz?
2. Nima uchun qo’riqchi navkarlar yerga ishora qilishdi?
3. Ayting-chi, nega bu surat hammaning diqqatini tortdi?
4. Musavvir haqida qanday ma’lumotlarni bilib oldingiz?

sayhonlik – keng maydon

peshvo – ma’lum bir sohada yetakchi, ilg’or kishi

Rivoyatni rollarga bo'lib o'qing.
Rivoyatni sahnalashtiring.

Kamoliddin Behzodning tasviriy san'at sohasining rivojlanishiga hissa qo'shgan betakror bo'yoqli asarlari hanuz dunyoni hayratga soladi. Uning asarlari bilan bezatilgan qo'lyozmalar O'zbekiston, AQSH, Buyuk Britaniya, Eron, Rossiya va boshqa davlatlardagi kutubxona, qo'lyozma fondlari, muzeylar hamda shaxsiy majmualarda saqlanadi. Musavvir o'z asarlarida Sharq miniatyura san'ati xususiyatlarini saqlagan holda, uni yangi ijodiy an'analar, mazmun hamda yangi mavzular bilan boyitdi. Behzod ijodi va merosi keng o'rganilmoqda. Uning nomini abadiylashtirish maqsadida Kamoliddin Behzod nomidagi davlat mukofoti ta'sis etilgan. Milliy rassomlik va dizayn institutiga Kamoliddin Behzod nomi berilgan. Toshkentda Behzod nomidagi memorial bog'ga asos solingan. Buyuk rassom tomonidan yaratilgan asarlar ko'plab san'at namoyandalari uchun har doim ilhom manbayi va o'rnak bo'lib xizmat qilgan.

Rivoyatni qayta hikoya qiling.

Amir Temur – Movarounnahrni mo'g'ullar istilosidan ozod qilib, o'lkada yagona markazlashgan davlat tuzgan buyuk sarkarda. U mamlakatda bunyodkorlik ishlariga katta e'tibor qaratib, qaysi yurtga borsa, o'sha yurtning eng yaxshi hunarmandlari va olimlarini Samarqandga olib kelgan. Ularning bilim va tajribasidan yurtni obodonlashtirishda foydalangan. O'zi obod qildirgan Shahrisabzdagi mashhur Oqsaroyning peshtoqidagi naqshlar orasiga "Agar bizning kuch-quvvat va qudratimizga shubha qilsang, bizning imoratlarimizga boq", degan xitobnoma yozdirgan. Dunyoga buyuk lashkarboshi va davlat arbobi sifatida tanilgan ajdodimizning janglardagi tajribasi hozir jahonning barcha harbiy akademiyalarida o'rganiladi.

Sohibqiron bobom mening

Miltiqboy Xonnazarov

Bobolarim daho bo'lgan
Ko'hna ona zaminda,
Ishi bilan dong taratgan
Poyonsiz keng jahonda.
Dono bo'lib bobolarim
Fan beshigin tebratgan.
Yana biri olim bo'lib,
Osmon sirin o'rgatgan.
Bitta bobom asos solgan
Algoritm faniga.
Tabib bobom g'ishtin
qo'yg'an
Tibbiyotning faniga.

Yer yuzining xaritasin
Chizgan bobomning biri,
Amerikani kashf aylagan
Kolumbdan ko'p ilgari.
Bobolarim qilgan ishin
Sanasam son yetmaydi,
Aytaversam birin-birin
Qog'oz, qalam yetmaydi.
Qaysi birin aytar
bo'lsam,
Bir-biridan donodir.
Bir-biriga ular ustoz,
Donolardan a'lodir.

Ular ichra bir bobom bor,
Buyuklardan buyukdir.
Buyuklarning orasida
Nomi, ishi ulug'dir.
Bobom mening sohibqiron
Dunyoni lol qoldirgan,
Dunyo fani kitobiga
Nomin o'yib yozdirgan.
Amir Temur bobom doim
El-u yurtga bosh bo'lgan,
Tajovuzkor Chingizlarni
Turon zamindan quvgan.
Dushman sari ot o'ynatib,
Qalbiga qo'rquv solgan,
Ko'plab qo'shni yurtlarni
Qullikdan ozod qilgan.

Bilimdon ham hunarmandni
Bobom doim qo'lladi.
Ular uchun imkon berib,
Ezgulikka yo'lladi.
Obod aylab el-u yurtni,
Shahar, qishloq qurdiradi,
"Kuch – adolatda" ekanligin
Odamzodga bildirdi.
Toshkentning qoq o'rtasida
Bobom minib otiga,
Zavqlanib qarab turar
Xalqimiz hayotiga.
Barchamizni chorlaydi u
O'qish hamda mehnatga.
Ozod yurtni obod qil deb,
Chaqirmoqda xizmatga.

Temir bobom o'gitiga
Bizlar amal qilamiz,
Qadamlarni dadii tashlab,
Olg'a qarab yuramiz.

Ozod Vatan sha'ni uchun
Jonni fido qilamiz,
Barcha ishda mardonavor
Ko'krak kerib turamiz.

1. She'rda bobolarimizga qanday ta'rif berilgan?
2. Qaysi bobolarimizning qilgan ezgu ishlari she'rda sanab o'tilgan? Ular haqida yana nimalarni bilasiz?
3. Nima uchun Sohibqiron bobomiz "Buyuklardan buyukdir" deb ulug'lanyapti?
4. She'rda avlodlarga aytilgan da'vatga o'z munosabatingizni bildiring.
5. Bobomizning haykali qayerlarda o'rnatilgan?

1. She'rning har bir bandini alohida o'qing va mazmunini izohlang.
2. Amir Temur bobomiz haqida 4 ta ma'lumot ayting.
3. She'r mazmuni yuzasidan 3 ta savol tuzing.

She'rni ifodali o'qing. She'r matnidan foydalanib, hikoya tuzing va unga sarlavha qo'ying.

Toshkent viloyati hokimi bo'lgan Yunusxon mashhur shoir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Boburning ona tomondan bobosidir. Shoirning onasini Qutlug' Nigorxonim deyishardi. U o'qimishli va madaniyatli ayol bo'lib,

o'g'lining tarbiyasiga katta e'tibor bergan. Boburning otasi Umarshayx Mirzo esa Farg'ona viloyatining hokimi bo'lgan. U Amir Temurning uchinchi farzandi Mironshohning nabirasi Sulton Abusaid Mirzoning o'g'li edi. Otasi Umarshayx Mirzoning fojiali halok bo'lganidan keyin Bobur otasi o'rniga Farg'ona viloyatiga hokim bo'ladi.

Shu vaqtdan e'tiboran uning davlat arbobi va sarkarda sifatidagi mustaqil faoliyati boshlanadi.

Sirli sandiq

G'iyos Komilov

Qutlug' Nigorxonim o'g'li bilan suhbatda so'rab qoldi:

– Zahiriddin, sizga bir **jumboq** aytsam, topasizmi?

– Ayting, ayajon.

– Bul **ro'yi zaminda** uch shahar bor. Uchovi ham biz uchun jondin-da aziz. Shul shaharlar qaysilar?

– Uch shahar... jondin aziz... – dedi cho'zib Bobur. – Qaysilar bo'lsa ekan?

– Bo‘lmasa bunday: eslaysizmi, besh yashar ekaningizda bir tantanada bo‘lganmiz. Shu voqea qayerda bo‘lgan?

– Ha-ha, esladim, esladim! Samarqandda.

– Ana, topdingiz, – **olmaday taram qizil yuzchasidan** o‘pib qo‘ydi ona o‘g‘lining. – Bul shahar biz uchun nimasi bilan aziz?

– Padari buzrukvorim hazratlari tavallud topganlari bilan-da! – bilag‘onlik bilan tez javob qaytardi Bobur.

– Barakallo! Sirli sandiq uch burov bila ochilur. Siz bir bor buradingiz. Endi ikkinchi topqir burov qiyinlik qilmasa kerak?

– **Mushkul** emas, – dedi Bobur o‘ychan turib.

– U yerda ham bo‘lgansiz. Jannatmonand yurt. Kamoni...

– **Chochiy! Toshkand!** To‘g‘ri-ya, ayajon? Ul yer sizning muborak yurtingiz, aziz ona! – bo‘yini cho‘zib onasining yonog‘idan o‘pib qo‘ydi Bobur.

– Ofarin! Chaqqon topdingiz.

– Kalitini yana bir bor burasam, sirli sandiq ochilurmi, ayajon? – **javdirab tiyrak** boqdi mehriboniga Bobur.

– Ochilur!

– Unday bo‘lsa, uchinchi shahar – bu Andijon!

– Balli! Bul makonda, qantak o‘rikning donasi – siz tug‘ilgansiz!

Ona dilbandini bag‘riga bosib, yuz-ko‘zlaridan o‘pdi.

– Ana, sirli sandiq ham jaranglab ochildi.

U yerda nima bor ekan-a, ayajonim?

Ona jilmayib javob berdi:

– Hazrat otangiz, men va sizning baxtimiz!..

1. Asar qahramonlari haqida nima deya olasiz?
2. Ona va o'g'il nima haqida suhbatlashdi?
3. Nima uchun uch shahar ular uchun jondek aziz ekan?
4. Asarda qanday g'oya yashiringan deb o'ylaysiz?

1. Asardagi ajratilgan so'zlarning ma'nosini izohlang.
2. Asarni rollarga bo'lib o'qing.

Asar qahramonlariga tavsif bering.

Zahiriddin
Muhammad Bobur

Qutlug' Nigorxonim

Berilgan rasmlar mazmunini bir-biriga bog'lab, og'zaki matn tuzing.

Asarni o'qing. Sirli sandiqda nima yashiringani haqidagi ma'lumotlar bilan asarni davom ettiring.

Abdulla Qahhor Qo'qon shahrida kosib oilasida tug'ilgan. Otasi oq-qorani tanigan savodli odam, temirchi usta edi. Uning o'sha paytlarda bir joyda ish topib muqim ishlashi qiyin kechar, shu tufayli ular qishloqma-qishloq ko'chib yurishardi. Bunday ko'ch-ko'chlar sababli oilasi ham turli joylarda yashashga majbur bo'lardi. Bu haqida yozuvchi "O'tmishdan ertaklar"

asarida hikoya qilgandi. Bu holat, tabiiyki, bo'lg'usi adibga ko'p odamlarni o'rganish, g'aroyib voqealarning shohidi bo'lish, xalq hayotini chuqur bilish imkonini bergan.

Abdulla Qahhor O'zbekiston xalq yozuvchisi faxriy unvoniga sazovor bo'lgan.

O'tmishdan ertaklar

Abdulla Qahhor

Biz Oqqo'rg'ondagi xiyla katta, o'rtasida chog'roq gulzori bor hovliga ko'chib keldik. Bir kuni dadam: "Katta masjidda qo'qonlik Muhammad qori "usuli jadid" degan yangi maktab ochgan, uch oyda bolani xat-savodli qilarmish", degan gap topib keldi.

Dadam ertasiga ertalab meni katta masjidga boshlab bordi. Masjid ichkarisidan to'ladan kelgan bir kishi yugurib chiqdi va dadam bilan so'rashgandan so'ng menga qo'l berdi. Shu choqqacha hech kim men bilan qo'l berib so'rashmagan edi. Muhammad qori domla shu ekan.

Maktabda bolalar past-baland qoqilgan sakkiz qator taxta-partada kitob o'qib, xat yozib o'tirishar edi. Domla meni gapga soldi. Dadam o'qib bergan kitoblarning nomini aytib berdim. Domla nonxo'rak oldida meni bolalarga tanitib: "Zehni o'tkir bola, maktab ko'rmasdan xat tanibdi, o'rtoq bo'linglar", – dedi.

– Tiling salgina chuchuk ekan, mayli, tural aytib yursang burro bo'lib ketadi. Qani ayt-chi: tutning tomirini turp tutib turipti, turpning tomirini tut tutib turipti!

Men bu turalni dabdurustdan aytolmadim. Ertasiga turalni domlaga sharros aytib berdim.

Undan keyin "Ustodi avval" degan kitobdan o'qish va xat mashq qilish uchun saboq oldim. Ikki oy o'tar-o'tmas, "Gulshan dilafor", "Bolalar bog'chasi" singari kitoblarni o'qiydigan, maktub va turli hujjatlar nusxasini chiroyli qilib ko'chiradigan bo'ldim...

Kuzning boshida dadam meni "Urfon" degan yangi maktabga berdi. Bu maktabda bir oycha o'qidim... Keyinchalik Farg'ona ta'lim-tarbiya bilim yurtida o'qishni davom ettirdim.

Shunday qilib, mening bolalik va o'quvchilik yillarim Farg'onaning Yaypan, Nursuq, Qudash, Buvayda, Tolliq, Olqor, Yulg'unzor, Oqqo'rg'on degan qishloqlarida o'tgan.

1. Hikoya kimning tilidan aytilgan?
2. Yozuvchining bolaligi qayerlarda o'tgan?
3. Otasi uni qayerga olib boribdi?
4. Yozuvchining o'quvchilik yillari haqida nima deya olasiz?
5. Siz hikoya qahramoniga qanday ta'rif bergan bo'lardingiz?

xiyla – birmuncha, ma'lum darajada
chog'roq – o'lchami kichikroq
nonxo'rak – eski usuldagi maktabda tanaffus vaqti va shu vaqtdagi ovqatlanish joyi
sharros – tutilmasdan
tutal – tez aytish

1. Maktabdagi holat tasvirlangan gaplarni o'qing.
2. Hikoyada keltirilgan tez aytishni topib o'qing.
3. Hikoya asosida savollar tuzing.

Hikoyani o'qing va shaxsini o'zgartirib, qayta hikoya qiling.

Yunus Rajabiy – O‘zbekiston xalq artisti, milliy san’at rivojida ulkan hissa qo‘shgan bastakor, musiqachi, folklorshunos olim va ko‘plab iste’dodli musiqachilarning ustoz. Yunus Rajabiy asrlar davomida avloddan avlodga o‘tib kelgan 1500 dan ortiq o‘zbek, tojik va uyg‘ur tillaridagi xalq qo‘shiqlari va navolarini jamlab, ularni yo‘qolib ketishdan saqlab qolgan.

Bastakor Yunus bobo

Abdulla Po‘latov

Bastakor Yunus bobo,
Navolari dilrabo!
Xalqqa qildilar xizmat,
Xizmatda-ku, ko‘p hikmat.
Kuylaganda “Shashmaqom”
Dillarga berar orom.
Undagi usul, kuylar,
Uzoq o‘tmishdan so‘ylar.
Xalqlarning oh-u zori,
Og‘ir kun intizori.
Ko‘z yoshi-yu fig‘oni,
To‘kilgan qutlug‘ qoni.
Barcha nolalar ayon,
Unda etilgan bayon.
Bastakor Yunus bobo,
Navolari dilrabo!

**Shashmaqom 2003-yilda UNESCOning
“Insoniyatning og‘zaki va nomoddiy merosi
durdonalari ro‘yxati”ga kiritilgan.**

**Shashmaqom o‘z ijrochilik an‘analari va qat‘iy
tizimga ega bo‘lgan kuy va ashulalar majmuyidir.**

“Shashmaqom” fors tilida

“olti maqom” ma‘nosini anglatadi.

Uning tarkibiga quyidagi maqomlar kiradi:

1. Buzruk	2. Rost	3. Navo
4. Dugoh	5. Segoh	6. Iroq

**Shashmaqom bunday ko‘rinishda XVIII asr
o‘rtalarida Buxoroda shakllanganligi uchun Buxoro
shashmaqomi ham deyiladi.**

**Maqomlar avloddan avlodga an‘anaviy og‘zaki
tarzda o‘tib, bunda “ustoz-shogird” uslubidan
foydalanilgan. Yunus Rajabiy “Shashmaqom”ni to‘liq
notaga tushirib, nashr ettirdi.**

**Maqom cholg‘u kuylari yakka cholg‘uda ham,
cholg‘uchilar ansambli bilan ham ijro etilishi
mumkin. Aksariyat hollarda g‘ijjak, dutor, nay,
rubob, qo‘shnay kabi cholg‘ularda yakka holda ijro
etib kelinadi. Ansambl ijrochiligida esa tanbur,
dutor, nay, qo‘shnay, g‘ijjak yoki sato (qo‘biz),
chang, qonun, ud, rubob va doiradan tashkil topgan
jamoat ishtiroki ko‘proq uchraydi.**

1. She'r kim haqida?
2. Yunus Rajabiy haqida nimalarni bilib oldingiz?
3. "Shashmaqom" kuyiga qanday ta'rif berilgan?
4. "Xizmatda-ku, ko'p hikmat", deganda nimani tushundingiz?

O'rganganlaringiz asosida ma'lumotlar ayting.

Yunus
Rajabiy

...

Shashmaqom

...

Cholg'u
asboblari

...

"Bobolarning buyuk ishlari" mavzusida qiziqarli ma'lumotlar toping.

Bo'lim yuzasidan takrorlash

1. Bo'limdagi asarlarni nima bog'lab turibdi?
2. Sizga qaysi asar ko'proq yoqdi? Nima uchun?
3. "Manguga muhrlanganlar" deganda nimani tushundingiz?
4. Yana kimlar haqidagi asarlarni bu bo'limga kiritgan bo'lardingiz? Fikringizni izohlang.

Berilgan ma'lumotlarni o'qing. Bu ma'lumotlar qaysi qahramonlarga tegishli ekanini aniqlang.

1. Uning asarlari bilan bezatilgan qo'lyozmalar O'zbekiston, AQSH, Buyuk Britaniya, Eron, Rossiya va boshqa davlatlardagi kutubxona, qo'lyozma fondlari, muzeylar va shaxsiy majmualarda saqlanadi.
2. 1500 dan ortiq o'zbek, tojik va uyg'ur tillaridagi xalq qo'shiqlari va navolarini jamlash orqali ularni yo'qolib ketishdan saqlab qolgan.
3. Bolalik yillari Farg'onaning Yaypan, Nursuq, Qudash, Buvayda, Tolliq, Olqor, Yulg'unzor, Oqqo'rg'on degan qishloqlarida o'tgan.
4. Onasi Qutlug' Nigorxonim o'qimishli va madaniyatli ayol bo'lib, o'g'lining tarbiyasiga katta e'tibor bergan.

5. Shahrizabzdagi mashhur Oqsaroyning peshtoqidagi naqshlar orasiga “Agar bizning kuch-quvvat va qudratimizga shubha qilsang, bizning imoratlarimizga boq”, degan xitobnoma yozdirgan.

Ravshan Isoqovning she'ridan keltirilgan parchani o'qing. Ushbu she'riy parcha bo'limda o'rganilgan qaysi asar bilan mazmunan yaqin ekanini ayting.

Quvib boshdan asriy kulfatni,
Yaratdingiz buyuk davlatni.
Yuksaltirib fan-ma'rifatni,
His etdingiz nozik san'atni.
Qalb sultoni Buyuk Turonim,
Temur bobom, sohibqironim.

“Ajdodlarim – faxrim” mavzusida matn tuzing.

II bo'lim.

Qiziqishlardan kasblargacha

Sizningcha, kasb nima?

Rasmda tasvirlangan kasb egalari nima bilan shug'ullanadilar?

“Dunyoda kasb-hunarlar ko'p. Hayotda har bir kasbning o'ziga yarasha o'zni, ahamiyati bor”, degan fikrga o'z munosabatingizni bildiring.

Kasblar gulshodasi

Kasb... Kasb nima? Inson ongida qachon paydo bo'ladi? Bu hamma odamlarga tegishlimi? Uning shakllanishiga nima yoki kim ta'sir qiladi?

Ha, bu savollarga javob topish unchalik oson emas.

Kasb – kishining mehnat faoliyati, doimiy mashg'uloti turi. U ish turini malakali bajarishga imkon beradigan bilim, mahorat va tajribani talab etadi.

Bizning tezkor va o'zgaruvchan dunyomizda juda ko'p kasblar mavjud. Tanlov juda xilma-xil va ajoyib. Mashhur faylasuf: "Barcha kasblarni odamlar yaratadi", deb aytgan edi.

Bilasizmi, dunyoda yo'qolib borayotgan, noyob va zamonaviy kasblar mavjud. O'ylab ko'raylik-chi, nega bunday? Bunday kasblarning ayrimlari haqida qiziqarli ma'lumotlar keltiramiz...

Yo'qolib borayotgan kasblar

Matn teruvchi (mashinistka). Mazkur kasb 1990-yillarda, yozuv mashinasi o'rnini kompyuter va printerlar egallagandan so'ng yo'qolib ketdi.

Telefonchi – avtomatik telefon stansiyalari yaratilguniga qadar abonentlarni telefonchi qizlar bog'lab bergan. Bu kasb nufuzli hisoblangan va unga ibratli oilalarning yoqimli ovozga, muloyim fe'l-atvorga ega qizlari qabul qilingan.

Zamonaviy kasblar

Bu kasblar bugungi kunda inson ehtiyojlari va texnika rivoji bilan bog'liqdir. Har bir sohaga kirib kelayotgan axborot texnologiyalari kasblarning ham o'zgarishiga, yangilanishiga sabab bo'lmoqda.

- robototexnika mutaxassisi;
- videomontaj ustasi yo'nalishlari;
- axborot texnologiyalari yo'nalishi bo'yicha dasturiy ta'minot.

Noyob kasblar

Shokolad degustatori – bu tatib ko‘riladigan mahsulot haqida barcha ma‘lumotni: uning tarkibi, rangi, ta‘mi, ishlab chiqarilgan mamlakati, yaroqlilik muddati va ishlab chiqarish texnologiyasini biladigan mutaxassis. Ular pishloq, shokolad, choy, qahva, qandolatchilik va boshqa ko‘plab turdagi mahsulotlarni tatib ko‘rib, mahsulot haqida o‘z xulosalarini aytadilar.

Yerdagi eng noyob kasb faqat bir nechta odamlargagina tegishli. Bu mutaxassislar pingvinlarning (ayniqsa, Antarktida qutb stansiyalarida) ko‘chish joylarida ishlaydi. Ishning mohiyati juda oddiy – samolyotlarning uchish va qo‘nish vaqtlarida pingvinlar yiqilib tushadilar. Ularning vazifasi pingvinlarni turg‘izib qo‘yish va salomatligini nazorat qilishdan iborat.

**Dunyoda minglab kasblar bor.
Ularning hammasi kerakli va qiziqarlidir.**

1. Matn nima haqida ekan?
2. Turli kasblarning shakllanishiga nima yoki kim ta'sir qiladi?
3. Dunyoda yo'qolib borayotgan kasblar haqida nima deya olasiz?
4. Zamonaviy kasblar ro'yxatiga qanday kasblarni kiritasiz?
5. Ayting-chi, zamonaviy kasblarning paydo bo'lishiga nima sabab bo'lgan deb hisoblaysiz?
6. Nima uchun ayrim kasblar noyob kasblar sirasiga kiradi?
7. "Barcha kasblarni odamlar yaratadi", deganda nimani tushundingiz?

Fikrlar mazmuni rost yoki yolg'on ekanligini aniqlang.

1. Kasb – kishining mehnat faoliyati, doimiy mashg'uloti turi. U ish turini malakali bajarishga imkon beradigan bilim, mahorat va tajribani talab etadi.
2. Bizning tezkor va o'zgaruvchan dunyomizda juda kam kasblar mavjud. Tanlov juda murakkab.
3. Har bir sohaga kirib kelayotgan axborot texnologiyalari kasblarning ham o'zgarishiga, yangilanishiga sabab bo'lmoqda.
4. Yerdagi eng noyob kasblardan biri bu – matn teruvchilik kasbi.

Yodda tuting!

Kasb-hunar egasi bo'lish uchun yoshlikdan qunt bilan o'qish lozim. Bilmaganingizni so'rab bilishdan va o'rganishdan uyalmang.

Har bir ustunga 3 tadan misol ayting.

*Yo'qolgan
kasblar*

*Noyob
kasblar*

*Zamonaviy
kasblar*

Yashiringan so'zlarni o'qing.

MIHANNIC NIZAYNEB DASTIDCHI

Ular nima ish qilishini ayting. Bu kasblarni egallash uchun inson qanday bilimlarga ega bo'lishi kerak?

“Mening tanlagan kasbim” mavzusida matn tuzing.

Rus yozuvchisi, masalchi Ivan Andreychikov Krilov 1769-yilda tug'ilgan. Ivan Krilovning 230 dan ortiq masallari 9 ta to'plamda nashr ettirilgan.

So'zlarni hosil qiling.

**SHI+FO-TE+KOR-TE
O'+QI+N+TUV+CHI-N
RAS+QA+SOM-QA**

Shu kasblarni egallamoqchi bo'lgan inson qanday xislatlarga ega bo'lishi kerak?

Maqolni o'qib, mazmunini izohlang.

Qattiq baqirgan bilan qo'shiqchi bo'lmas.

Cho'rtanbaliq va mushuk

Ivan Krilov

Ish chatoqdir, gar etikdo'z somsa pishirsa,
Somsapaz-chi, qo'lda bigiz, kosiblik qilsa.
Bunaqada ish orqaga ketishi tayin,
Axir, atayin –
Bunday hollar ko'p martalab sinab ko'rilgan.
Kim birovning hunariga qo'l urar ekan,
Boshqalarga qaraganda bo'ladi sarkash,
Va har qanday ish deganni buzadi yakkash.
Bilmaganni bilganlardan so'rash o'rniga,
Behudaga u hammaga qolar kulguga.
O'tkir tishli cho'rtanbaliq qildiki orzu,
Mushuklarning hunarini egallasa u.
Ishqilib, u Mushukvoydan qildi iltimos:
O'zing bilan olib ket, deb sichqon oviga.
– E, qo'ysang-chi, bilasanmi, bu ishni biroz? –
Der Mushuk unga.
– Tag'in yana kulgu bo'lib o'tirma, oshnam.
– E, qo'yaver, og'aynijon, sichqon ekan-ku,
Undan katta baliqlarni ovlaganmiz biz.
– Unday bo'lsa, qani, ketdik! – Yo'l olishib tez,
Ombordagi sichqonlarni poylashdi ikkov.
Qorinni to'qlab, ko'nglin xushlab o'sha soatda
Mushuk shoshar oshnasidan olgani xabar.
Qarasaki, Cho'rtan yotar og'ir holatda,

Bo'g'ilgancha, og'zin "kap-kap" ochar-u yumar,
Jo'rasining ahvolini mushuk ko'rarkan,
Behush holda uni yana hovuzga sudrar.
Yodda tutgil! Senga bu ish saboqdir, Cho'rtan,
Bundan buyon ish qila ko'r sen kallang bilan.
To'g'ri kelmas ekan senga sichqon ovlamoq,
Har hunarning o'z siri bor, buni anglab boq!

sarkash – birovga itoat etmaydigan, qaysar
yakkash – nuqul, hamisha, doim

1. Masal nima haqida ekan?
2. Masal qahramonlari haqida nima deya olasiz?
3. Cho'rtanbaliq nimani orzu qilibdi?
4. Cho'rtanbaliqning bunday holatga tushishiga nima sabab bo'ldi?
5. Muallif quyidagi satr orqali nima demoqchi?
"Har hunarning o'z siri bor, buni anglab boq!"
6. Masalning bosh g'oyasi nimada?

1. Masalni ifodali o'qing.
2. Masalda berilgan maqolning mazmunini izohlang.
3. Masaldan asosiy g'oya ifodalangan misralarni topib o'qing.
4. Masal mazmuni yuzasidan 2 ta savol tuzing.

Maqollarni o'qing va ularni masal mazmuniga bog'lang.

1. Bilmagan ishga urinma,
Urinib, tuzoqqa ilinma.
2. Miltiq ko'targan bilan ovchi bo'lmas,
Dag'dag'a solgan bilan – dovchi bo'lmas.
3. Har hunarning o'z siri bor,
Har ishning o'z yeri bor.

Yodda tuting!

Har bir kasbning o'ziga xos mashaqqati va fazilati bor. Qaysidir kasbni egallash uchun chuqur bilim, qaysidir kasbning ustasi bo'lish uchun esa tug'ma iste'dod yoki mahorat talab etiladi.

Masalni ifodali o'qing. Masal mazmuniga mos rasm chizing.

Harflarni o'z o'rniga qo'yib, so'zlarni o'qing.
Bu so'zlarni bir-biriga bog'lab, 3 ta fikr ayting.

RADM**STO'D****NODO**

Mos so'zlarni nuqtalar o'rniga qo'yib, maqolni o'qing. Mazmunini izohlang.

... – kurashda, ... – tashvishda,
... g'azabda sinalar.

Mard o'g'lonlar bo'lamiz

Kavsar Turdiyeva

– Tog'ni baland demanglar,
Istasangiz chiqasiz.
Raqibni kuchli demang,
G'ayrat qiling, yengasiz.

Mard bo'linglar, botir bo'ling,
Shu otaning tilagi.
Ezgu ishga qodir bo'ling,
Yigitga shu keragi.

– Ha, dadajon, qo'rqmaymiz biz,
Mard va polvon bo'lamiz.
Ishonchingiz oqlash uchun
Kuch-qudratga to'lamiz.

Ha, ha, ezgu niyat bilan
Zo'r insonlar bo'lamiz.
El-yurtimiz orzu qilgan
Mard o'g'lonlar bo'lamiz.

Sher bolasi ovni yengar,
El bolasi yovlarni.
Yo'llarida uchrab qolgan
Barcha to'siq-g'ovlarni.

Chiniqinglar, mashq qilinglar,
Yutuq sehri mehnatda.
Xalqni e'zoz qilgan inson,
Bo'lar doim izzatda.

1. She'r kimning tilidan aytilgan?
2. Ota farzandiga qanday tilak bildirdi?
3. El-yurtimiz orzu qilgan mard o'g'lonlar qanday bo'lishi kerak, deb o'ylaysiz?
4. Xalqini e'zozlagan inson qanday xislatlari orqali namoyon bo'ladi?
5. Sizningcha, she'rda qanday g'oya ifodalanyapti?

She'rni ifodali o'qing.

Qofiyadosh so'zlarni aniqlang va ularga yana 2 tadan qofiyadosh so'z toping.

Bugungi kunda yoshlarga o'z iqtidorlarini namoyon etishlari uchun barcha sharoitlar yaratilgan. Ular sport, san'at, ilm-fanning turli sohalarida ulkan yutuqlarni qo'lga kiritmoqdalar.

Italiyada bo'lib o'tgan shaxmat bo'yicha yoshlar o'rtasidagi jahon chempionatida vatandoshimiz Afruza Hamdamova O'zbekiston tarixida qizlar o'rtasidagi ilk jahon chempioni bo'ldi. Iqtidor har bir insonda mavjud. Oldiga qo'yilgan aniq maqsad sari astoydil intilgan kishi, albatta, unga erishadi.

Quyidagi rasmlarni so'zlar bilan ifodalang.
Matn tuzing va unga sarlavha toping.

She'rni yod oling.

Ajratib ko'rsatilgan harflarni o'qing. Abu Nasr Farobiyning aytgan hikmatli so'zini izohlang.

*Haayrimbqirrvtrkaixshrieskuaisvbuykyoer
fnoiyfmsutkbanmdmtaslaimeogpadlalgax
mqorg'ri,teamrtbriaayeofdlomdofg'giuiv
yaefyoabxnshdixtuylkqhivotdkohb,yfbanzd
iylfaotogkamaeygiaqbro'vltamxorg'esiuki
evroapk.*

Maydondagi bolalar

Mahmud Murodov

Ishdan qattiq charchab qaytardim. Negadir **ikki chakkam zirqirab**, boshim og'rirdi. Yo'lni biroz bo'lsin qisqaroq qilish uchun qishloq ahli dam oladigan bog' oralab o'tishni ko'zlab, shu tomonga burildim. Bog' darvozasi oldidagi "Matbuot" do'konidan gazeta va jurnal oldim-da, yo'limni davom ettirdim. Yo'ldan sal ichkarida – bolalar maydonchasi. U yerda bir nechta bola yangi to'kilgan qum uyumida o'ynab o'tirishardi. Bolalarning qum o'ynab o'tirishimi, yo ular qumda yasayotgan qum shakllarimi diqqatimni o'ziga tortdi. Ular tomonga yurdim. **Boshimni ko'tarib**, ko'm-ko'k osmonga tikildim. Osmon qanday tiniq, qanday musaffo. Shunda qulog'imga qum

o'ynayotgan bolalarning **uzuq-yuluq gaplari** chalinib qoldi.

– Bilasanmi, Anvar, – dedi to'lachadan kelgan bola. – Mening dadam – quruvchi. Mana bu ko'chamizda qurilgan uylar bor-ku, shularni qurgan. Men ham dadamday quruvchi bo'lsam, qishlog'imizga bolalar markazini qurib beraman. Unda hamma narsa – sport zali ham, suzish havzasi ham, shaxmat-shashka xonalari, kutubxona, kompyuter o'yinlari xonasi ham bo'ladi, yana zarur to'garaklar uchun xonalar ham bo'ladi.

– Men, men, – derdi Elbek degan sal novchadan kelgan, qoramag'iz bola. – Senga o'xshab quruvchi bo'lmayman. Chegaralarimizni qo'riqlayman. Urushni, urush istab chegaramizni buzuvchilarni jazolovchi yurt posboni bo'laman.

– Orzu, orzulash – juda yaxshi-da! – deydi anchagacha jim qolib, nimalarnidir o'ylab o'tirgan G'ani. – Mening orzum – bobomday, dadamday ustoz bo'lish. O'qisam, ular ishini davom ettirsam, deyman. Qishlog'imiz bolalarini o'qitsam, deyman.

Bolalar qum uyumi yonida o'ynashar, shu bilan birga o'zlarining shirin orzularini bayon etishardi. Ajabo, ularni tinglab o'zimni butunlay yengil sezdim. **Ko'z oldim ravshanlashdi.** Boyagi bosh og'rig'im ham, ishdagi charchog'im ham unutilganday bo'ldi. Turib qolgan joyimdan asta qo'zg'alib, uyga qaytdim.

Bolalarga tikilib, gap-so'zlarini tinglab, tanamga kuch-quvvat, bosh og'rig'imga davo – malham topganday edim. **Boshimni, qaddimni g'oz tutib,** uyim tomon **qushday yengil va dadil yurib** ketdim...

1. Hikoya qanday voqea bilan boshlandi?
2. Maydondagi bolalar nima haqida suhbatlashayotgan edilar?
3. Anvarning orzusi haqida soʻzlab bering.
4. Nima uchun Elbek quruvchi boʻlishni xohlamadi?
5. Shirin orzu deganda nimani tushunasiz?
6. Kelajakda kim boʻlmoqchisiz? Siz tanlagan kasb egasida qanday fazilatlar boʻlishi kerak?

Hikoyadan bolalarning gaplarini topib oʻqing.
Hikoyada ajratib koʻrsatilgan soʻzlar mazmunini tushuntiring.
Hikoya mazmuniga mos reja tuzing.

Har bir ustundan mos soʻzlarni tanlab, maqollarni oʻqing.

Hunarli	ishini	temirchi	buzar.
Uchqundan	kishi	nomard	bilmas.
Yamoqchining	tuzar	och	boʻlmas.
Mard	qoʻrqqan	suvoqchi	qolmas.

Hikoya mazmuniga mos maqollar ayting.

Hikoyani oʻqing va shaxsini oʻzgartirib, qayta gapirib bering.

Kasb-hunarlarning birini ikkinchisidan ustun qo'yish mumkinmi?

Inson hayotda nimalarni yo'qotishi mumkin-u, nimalarni undan hech kim tortib ololmaydi?

Harflarni kichrayib borish tartibida o'qing. Bu so'zlarning o'xshash va farqli tomonlarini ayting.

ar**chev**, zaro**dZ**, zera**d**i**n**

Zardo'z

Ravshan Isoqov

Onajonim zardo'z chevar,
O'z hunarin jondan sevar.
Tikar qo'shib mehr qo'rin,
Quyosh boqar sochib zarin.

Zar iplari kumush, tilla,
Mohir qo'lda kirar tilga.
Yal-yal yonib, tillolanib,
Ko'z o'ynatar jilolanib.

Zardo'z chopon, zardo'z do'ppi,
Ikki yuzi shirmoy lo'ppi.
Qizlar kelar gul-gul yonib,
Tovus misol zar tovlanib.

Ko'ylakcham ham zar yoqali,
Zar do'ppim ham zar uqali.
Duo qilar ustoz – onam,
Zarga to'lsin zarrin olam.

1. Ayting-chi, she'r kimning tilidan aytilgan?
2. She'rdan zardo'zlik hunari haqida nimalarni bilib oldingiz?
3. "Tikar qo'shib mehr qo'rin", deganda nimani tushundingiz?
4. She'rda **zar** so'zi necha marta qo'llanilgan?

She'rni ifodali o'qing.
Ona duosi berilgan to'rtlikni o'qing.

- Qambar Otaning she'rini o'qing.
- Uning "Zardo'z" she'ri bilan o'xshash va farqli tomonlarini ayting.

Chevar

Qambar Ota

**Ko'ylakning etagiga
Gul "ekar",**

Ipak ipdan yoqasiga
Gul tikar.

Kashta chatar so'zana-yu
Belbog'ga,

Do'ppisidan mo'ralaydi
Oy asta.

Chevar qizning qoyil
Kasbga mehriga,
Yuraklar rom ignasining
Sehriga.

She'rdagi ajratib ko'rsatilgan misrani izohlang.

Quyidagi fikrga o'z munosabatingizni bildiring.

Boylikni bir soniyada yo'qotish mumkin. Lekin bilim va hunarni hech kim tortib ololmaydi. Inson eng qiyin vaziyatlarda ham o'z hunarini ishga solib, qiyinchiliklarni yengishi mumkin.

Hunarga tinimsiz mehnat va harakat orqali erishiladi.

She'ni ifodali o'qing.

1. Bu bo'limdagi barcha asarlarni qaysi mavzu birlashtirgan?
2. Kasb nima va u nima uchun kerak?
3. Kasb va hunar bir-biridan qanday farq qiladi?
4. Kasb-hunarsiz yashash mumkinmi? Nima uchun?
5. Tasavvur qiling, qaysidir kasb yoki hunar bo'lmasa, qanday vaziyat yuzaga kelishi mumkin?
6. Bo'limdagi qaysi asar sizga ko'proq yoqdi?

Tezkor savollarga javob beramiz.

1. Bolalarga ta'lim-tarbiya beradi...
2. Insonlarni davolaydi...
3. Chiroyli imoratlar quradi...
4. Tansiq taomlar tayyorlaydi...
5. Bejirim kiyimlar tikadi...
6. Odamlarning uzog'ini yaqin qiladi...
7. Vatanini qo'riqlaydi...
8. Turli-tuman noz-ne'matlar yetishtiradi...
9. Koinotga parvoz qiladi...

Ushbu kasb-hunar egalariga tegishli ish-qurollarining nomini ayting.

Berilgan kasb va hunar nomlarini ikki guruhga ajrating.

kosib, muhandis, zargar, dasturchi, kulol, do'ppido'z, fermer, dehqon, misgar, fazogir, haydovchi, jurnalist, cho'pon, aktyor, oshpaz, menejer, xattot, novvoy, sudya, savdogar, chevar, tadbirkor, chopar, vazir, dizayner, tabib, arxitektor, o'qituvchi, rassom, shifokor, uchuvchi, novvoy, duradgor

Siz ularni qaysi xususiyatlariga ko'ra guruhlarga ajratdingiz? Fikringizni izohlang.

Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni qo'yib, gaplarni to'ldiring.

*Insonning hunari qancha ko'p bo'lsa...
Hunari ko'p insonlar...
Ular jamiyatga...
Shuning uchun xalqimizda ... maqollar bor.*

“Zamonaviy kasblar olami” mavzusida qiziqarli ma'lumotlar to'plang.

III bo'lim. Mo'jizalar olami

Mo'jiza haqida uchta fikr ayting.

Dunyo mo'jizalari

O'zining buyukligi va go'zalligi bilan insonlarni lol qoldirgan san'at va muhandislik tafakkuri mahsullarini qadimda dunyo mo'jizalari deb atashgan. Katta va mahobatli haykallar, ibodatxona va saroylar olam mo'jizalari sifatida tan olingan edi. Qadimgi insonlar yetti mo'jizadan iborat o'ziga xos dunyoning e'tiborga sazovor joylari ro'yxatini tuzishgan. Qadimgi olam mo'jizalaridan faqatgina Misr ehromlari saqlanib qolgan.

BOBIL OSMa BOG'LARI

Dunyoning yetti mo'jizasi ro'yxatining ikkinchi pog'onasidan Bobil osma bog'lari o'rin olgan. Bu sirli va noyob afsonaviy qurilma toshqin tufayli shikastlangan. Nima uchun bu bog'larni osma deb atashganini o'ylab ko'rganmisiz? Afsonalarga ko'ra, unga bunday nom berilishiga sabab, shahar cho'lining o'rtasiga tushgan bo'lib, atrofiga ustunlar yordamida yam-yashil gullab turgan ayvonlar qurilgan. Chindan ham bog'lar havoda muallaq osilib turganga o'xshagan, ko'plab yo'lovchilar avvaliga bu manzarani sarob deb o'ylashgan.

MISR EHROMLARI

Fir'avn Xeops piramidası Giza shahri yaqinida qurilgan bo'lib, hozirgi paytda u Qohira shahri atrofida joylashgan.

Ilk 10 yillikda yo'l qurilish ishlari olib borilgan, buning uchun kattakon toshlar daryoga va yerosti tuzilmalariga yetkazib berilgan. Inshootning qurilish jarayoni 20 yil davom etgan. Xeops piramidası XIX asrning oxiriga qadar dunyoning eng baland inshooti sifatida asrlar davomida rekordni ushlab turgan. Uning balandligi 147 m ga yetgan.

Hozirgi dunyoning yangi yetti mo'jizasiga bizning davrimizgacha saqlanib qolgan mo'jizaviy inshootlar jo bo'lgan. Ularning ayrimlari bilan tanishing:

BUYUK XITOIY DEVORI

Barcha davrlarning noyob qurilishi hisoblangan Buyuk Xitoy devori insoniyat tarafidan qurilgan eng uzun inshoot sanaladi.

Uning uzunligi 8852 km dir. Devorning balandligi yetti yarim metrni, eni esa olti yarim metrni tashkil etadi. Devorni qurishdan maqsad Sin imperiyasining shimoldan qilinadigan hujumlaridan saqlanish edi.

Asosiy xomashyo esa tuproq bo'lgan, uning tarkibida tosh va oddiy guruch unidan tayyorlangan g'isht ham bor edi. Buyuk Xitoy devori Xitoydagi milliy yodgorliklar ichida faxriy o'rinni egallagan. 1987-yilda esa UNESCOning Butunjahon merosi ro'yxatidan o'rin olgan.

TOJ MAHAL

Agradan uzoq bo'lmagan Jamna daryosi qirg'oqlarida joylashgan Toj Mahal haqida eshitmagan odam bo'lmasa kerak.

Bu obida Boburiylar sulolasi tomonidan qurilgan. Shohjahon Toj Mahalni rafiqasi Mumtoz Mahal sharafiga qurdirgan. Maqbara qurilishi 1630-yilda boshlanib, 1652-yilda tugallangan.

Dunyo mo'jizalari faqat qadimgi davlatlarda bo'lgan deb o'ylagan insonlar yanglishadilar. Bu kabi mo'jizalar bugungi kunda ham barpo etilyapti. Buning isboti tariqasida Avstraliyadagi Sidney opera teatri yoki Pragadagi Raqsga tushayotgan uyni misol keltirishimiz mumkin. Bu ro'yxatni esa yana davom ettirsa bo'ladi...

“Yosh bilimdon” ensiklopediyasidan

inshoot – qurilishlar, binolar

muallaq – osilgan, osilib qolgan

sulola – avlod bolalari. Bir avloddan tarqalib, vorislik, valiahdlilik huquqiga ega, asosan, biron-bir taxtga o'tirgan podshohlar, xonlar

1. Qadimda olam mo'jizalari deb nimaga aytilgan?
2. Nima deb o'ylaysiz, nima uchun aynan Misr ehromlari haqida ma'lumot berildi?
3. Bobil osma bog'lari haqida nimalarni bilib oldingiz?
4. Xitoy devorini qurishda qanday noodatiy mahsulotdan foydalanilgan?
5. Toj Mahal bilan yurtimizni nima bog'lab turibdi deb hisoblaysiz?
6. Hozirgi kunda dunyo mo'jizalari ro'yxati kengayib bormoqda, deb o'ylaysizmi? Javobingizni izohlang.

Ma'lumotlarni davom ettiring.

- a) Devorning balandligi yetti yarim metrni, eni esa olti yarim metrni tashkil etadi...
- b) Mumtoz Mahal sharafiga qurdirgan maqbara 1630-yilda boshlangan...
- d) Afsonalarga ko'ra, unga bunday nom berilishiga sabab, bu shahar cho'lining o'rtasiga tushgan...
- e) Inshootning qurilish jarayoni 20 yil davom etgan...

Dunyo mo'jizalari haqida berilgan matnlarni bir-biriga taqqoslab o'qing. Ulardagi qaysi jihatlarni mo'jiza deyish mumkinligini ayting.

Boshqotirmada yashiringan so'zni toping.

Dunyo mo'jizalari haqida qo'shimcha ma'lumotlar toping.

Topishmoqlarning javobini toping.
Javoblardagi birinchi bo'g'inlardan so'z hosil qiling.

1. Ikki singil, og'ir-yengil.
2. Qirg'oq bilan suv o'rtasida nima bor?
3. U xarita ham mato,
 Qani, o'ylab ko'r birpas,
 Topolsang, nomi ...

Tabiat mo'jizalari

Olamda insoniyat tomonidan yaratilgan qanchadan qancha mo'jizalar bor. Antiqa inshootlar, binolar, go'zal bog'lar. Ammo tabiatning asl tabiiy mo'jizalarini ko'rganimizda chindan ham lol qolamiz. Sayyoramizda hali ochilmagan qancha sirlar bor ekan?..

Katta kanyon – dunyodagi eng chuqur va keng maskanlardan biridir. U AQSHning Arizona shtatidagi Kolorado yassitog'larida joylashgan. Uning uzunligi 446 km. Eni 6 km dan 29 km gacha cho'ziladi. Chuqurligi esa 1800 m.

Amazonka dunyoning eng sersuv daryosi bo'lib, Janubiy Amerikada joylashgan. Maranon va Ukayali daryolari birlashuvidan hosil bo'lgan. Amazonkaning uzunligi ilmiy doirada bahsli sanaladi. Bu borada turli

qarashlar mavjud: Maranon manbalarida 6400 *km*, Apachet manbalarida 6992 *km*, Ukayali manbalarida esa 7100 *km* deb berilgan. Amazonka uzunligi bilan Nilga qiyoslanadi. Daryoning yillik suv sig'imi 6937 *km*³, ya'ni sutkasiga taxminan 19 *km*³ suv oqadi. 2011-yilda butun dunyo tanlovida Amazonka dunyo mo'jizalari qatoriga kirgan.

Sayyoramizdagi eng baland cho'qqi bo'lmish **Everest** dengiz sathidan 8848 *m* balandlikda joylashgan. U Himolay tog' tizmasiga mansub bo'lib, Xitoy va Nepalga chegaradosh. Uzoq vaqt davomida tog' balandligini aniq o'lchash qiyin bo'lgan. Nepal tadqiqotchilarga o'z hududlariga kirishlariga izn bermagan. Shu sababli boshqa davlatlar ko'p asrlik tog' – Jomolungma haqida hech nima bilmagan.

Viktoriya – Janubiy Amerikadagi Zambeziya daryosida joylashgan sharshara. Viktoriya dunyodagi eng katta sharshara deb tan olingan. U Niagara sharsharasidan ikki baravar baland, eniga ham undan kattaroq. Sharsharadan oqib tushayotgan suv tomchilari 400 *m* balandlikkacha otiladi. Uni 50 *km* naridan ham ko'rish mumkin.

Sahroyi Kabir – yer yuzidagi eng katta cho'l. Uning maydoni deyarli 9 mln km², bu deyarli AQSHdan biroz kichik hududga tengdir.

Sahroyi Kabir Shimoliy

Afrikada, o'nga yaqin davlat

hududida joylashgan. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, taxminan 6000 yil avval Sahroyi Kabirda daraxtlar o'sgan va ko'plab ko'llar bo'lgan.

Sahroyi Kabirda har yili 160 mingga yaqin sarob hosil bo'ladi. Ular muntazam va vaqtinchalik hamda vertikal va gorizontaal shaklda bo'ladi. Hatto ayrim yerlarda karvon yo'llari uchun maxsus xaritalar ham shakllantirilgan, o'sha yerlarda saroblar ko'rinadi. Ushbu xaritalarda voqa, palma o'rmonlari, tog' tizmalari ko'rinishi aks etgan.

“Yosh bilimdon” ensiklopediyasidan

1. Qanday tabiat mo'jizalari haqida bilib oldingiz?
2. Tabiat mo'jizalarini bunday atalishiga sabab nima deb o'ylaysiz?
3. Amazonka daryosi qaysi daryoga qiyoslanadi?
4. Nima uchun uzoq vaqt odamlar Jomolungma haqida hech nima bilmaganlar?
5. Sahroyi Kabir avval qanday ko'rinishda bo'lgan?
6. Qanday sharsharalar nomini bilib oldingiz?

sarob – xayoliy manzara

To'g'ri berilgan ma'lumotlarni aniqlang.

1. Katta kanyon – Janubiy Amerikada joylashgan.
2. Sahroyi Kabir – AQShda joylashgan.
3. Amazonka daryosi – Janubiy Amerikada joylashgan.
4. Viktoriya sharsharasi – Xitoy va Nepalga chegaradosh.
5. Everest – Himolay tog' tizmasiga mansub.

Berilgan ma'lumotlar asosida quyidagicha jadval tuzing.

Janubiy Amerika

Amazonka

...

...

Qo'shimcha manbalardan tabiat mo'jizalari haqida ma'lumotlar toping. Uni o'rganganlaringiz bilan solishtiring.

Ikki ustundagi so'zlarni moslashtiring. Bu so'zlarni bir so'z bilan qanday ifodalash mumkinligini ayting.

g'aroyib

voqea

hayrat

narsa

ajoyib

hodisa

Siz bu so'zlarning yana qanday ma'nodoshlarini bilasiz?

Mo'jiza

Umida Abduazimova

Mo'jizani yo'q degan
Bolaga gapim lo'nda:
Nega qizarib qoldi
Olchamiz unda?

Ko'kka boqdi ko'zimiz,
Charaqladi yulduz-oy.
Ko'nikib qorong'iga
Ko'rindi har joy.

Kechqurun boqqa chiqsak,
Qop-qorong'i bog'imiz.
Nimaga o'chib qoldi
Shamchirog'imiz?

Nimaga degan savol
O'rab har yonni,
O'roq qilib oldik so'ng
Mo'jizajonni.

Mo'jizaga ishonib,
Mo'jiza kutar.
Bolalarga har bir kun
Mo'jiza tutar.

1. She'rda muallif kimga murojaat etgan?
2. She'rda qanday mo'jizalar haqida aytilgan?
3. Nima uchun muallif olchanning qizarishini, kechqurun tushishini, oy, yulduzning ko'kka chiqishini mo'jiza deb atadi?
4. Siz ham mana shunday mo'jizalarga misol keltira olasizmi?
5. *"Nimaga degan savol
O'rab har yonni"* misrasini qanday tushundingiz?

She'rni ifodali o'qing.

Nuqtalar o'rniga she'r matnida berilgan so'zlarning ma'nodoshini qo'llab, she'rni qayta o'qing.

... boqdi ko'zimiz,

... yulduz-oy.

... qorong'iga

... har joy.

She'rdan qofiyadosh so'zlarni topib o'qing.

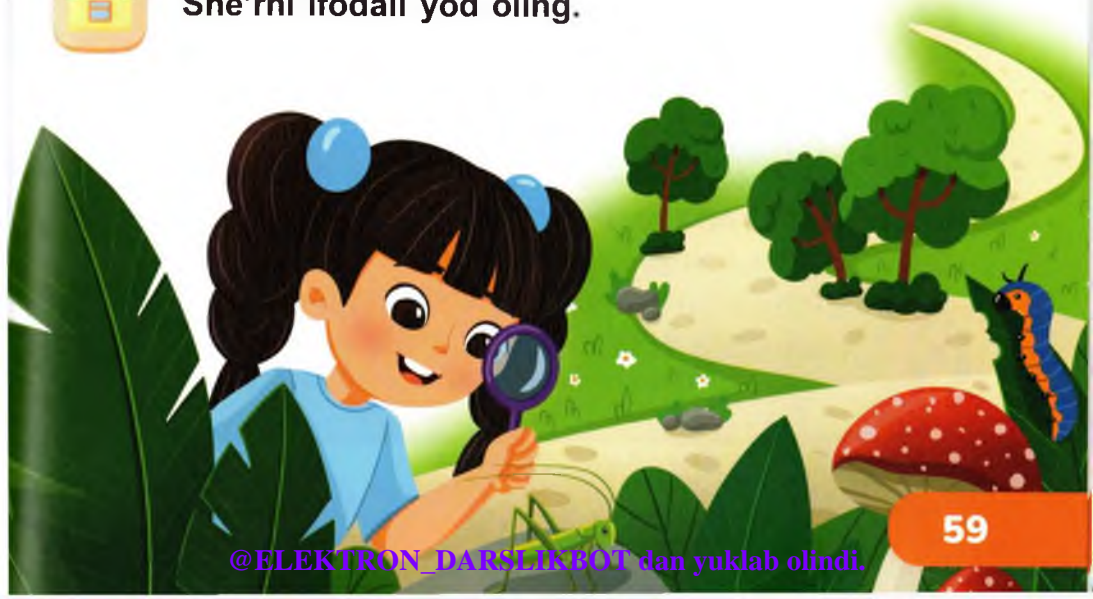

Ajratib ko'rsatilgan harflarni birlashtirib o'qing.

Mvfbo'knvjyniopzsdrazzcfgtqtuauytitresh
 kjhoasdnbvmibngb
 Mxzcfo'ynjyniopznhgsadrkdsrugbvtmartdr
 Bkgtoertlhnbadfglrfanbvfcfrkjhgxcfdratyu
 ghvcxamjurbvidrjhkvcduytn
 Mxzcfo'ynjyniopznhgsadrtdrugbvtlkmardr

She'rni ifodali yod oling.

Berilgan so'zlarni ranglari bilan ko'rsatib ayting.

Sariq, yashil, ko'k, qizil,
oq, qora, jigarrang, moviy,
pushti, kulrang.

“Dengiz suvi nega sho'r?” nomli
xitoy xalq ertagini diqqat bilan
tinglang.

1

1. Ertak nima haqida ekan?
2. Nima deb o'ylaysiz, bu ertak nima uchun mazkur bo'limga kiritilgan?
3. Yigit kimlarga yordam berdi?
4. Nima uchun yigit qimmatbaho toshlarga e'tibor bermadi?
5. Aka sehrli toshga nima sababdan qiziqib qoldi?
6. Ertakdan qanday xulosa chiqardingiz?

Tuzning ikki yuzi

Yer yuzida dengiz (dengiz tuzi) va minerallar (tosh tuzi)dan olinadigan juda katta tuz zaxiralari mavjud. Oshxona tuzi hayotiy ahamiyatga ega ekanligi ilmiy jihatdan isbotlangan. Hatto tadqiqotlarsiz ham, odamlar boshidanoq tuz juda qimmatli, foydali va yordamchi modda ekanligini tushunishgan. Boshqa tomondan esa, haddan tashqari sho'rlanish tuproq unumdorligini pasayishiga olib keladi. Bu o'simlik ildizlari tuproqdan mineral moddalarni yetarlicha olishiga to'sqinlik qiladi.

Ertakdagi aka-ukalarga ta'rif bering.
Ertak voqealarining ketma-ketligini aniqlang.

A	Ana shunda ham, tosh tuz chiqarishdan to'xtamabdi. Aytishlaricha, hozirda ham u to'xtamaganmish.
B	Eh, onajon, akam shaharda katta amaldor bo'lib ketgan.
D	Sehrli tosh haqidagi xabar butun mamlakatga yoyilibdi. Bu xabar akaning ham qulog'iga yetib kelibdi.
E	Ulardan kichigi onasi bilan qishloqda, kattasi esa shaharda yashar ekan.
F	Xizmatkor xo'jayinining aytganini qilib, ukani oshxonaga boshlab kiribdi.
G	Yigit yon-veriga qarab, o'simlik ildizlarini terayotgan kampirga ko'zi tushibdi.
H	Kampir yigitga sehrli toshdan qanday foydalanishni tushuntirib beribdi.
I	Yetti qiz makon tutgan joyni topib, ularga suyakni berib, orqaga qaytmoqchi bo'libdi.
J	Toshni olgach, onasining javobini kutmasdanoq katta kemada yo'lga chiqibdi.
K	"Tuz ber, tuz ber, tuz ber, yana, yana, yana", – deb qichqiribdi. Shu onda tuz qor uyumi kabi kemani to'ldira boshlabdi.

Ertakni qismlarga bo'ling. Har bir qism uchun sarlavha qo'ying.

Ertak mazmuniga mos maqollarni o'qing.

- *Bekorchidan el bezor,
So'zidan ko'ngil ozar.*
- *Gap bilan shoshma,
Ish bilan shosh.*
- *Yomon odam to'ymas,
Yomonligini qo'ymas.*
- *Mehr bilmas qarindoshdan,
Mehr bilgan yot yaxshi.*
- *Mehnat, mehnatning tagi rohat.*
- *Mehri borning sehri bor.*

“Dengiz suvi nega sho'r?” ertagini qayta so'zlab bering. Tabiatda ham dengiz suvi nega sho'r bo'lishi haqida ma'lumot topib yozing.

Topishmoqning javobini toping. U haqida nimalarni bilasiz?

***Katta quti, ko'zi bor,
Ko'p tomosha, so'zi bor.***

Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonida Farhod arman podshosining qizi Shirinni ko'zguda ko'rib qoladi... Ana o'sha ko'zgu hozirgi oynayi jahonning ajdodi hisoblanadi. Ko'zgu orqali ota-bobolarimiz televizor yaratish g'oyasini ilgari surishgan. Bolalar, siz televizorni kim qayerda ixtiro qilganini bilasizmi? Televizor Toshkentda ixtirochilar I.F.Belyanskiy, B.P.Gradovskiy tomonidan ixtiro qilingan.

Ular tajribalar o'tkazib, elektron nur yordamida harakatdagi tasvirni bir joydan boshqa joyga uzatadigan va qabul qiladigan "radiotelefot" apparatini yaratishdi va uni laboratoriya sharoitida 1928-yilda sinab ko'rishdi.

Telebola

Xudoyberdi To'xtaboyev

*(Peshonasiga televizor yopishib qolgan
bolaning sarguzashtlari)*

I

Bir bor ekan, bir yo'q ekan, qadim-qadim zamonlarda emas, o'zimizning shu kunlarda go'zal Farg'ona tomonda, undan ham go'zal Tagob qishlog'ida Omonboy degan bola yasharkan. O'zi juda hushyor, aqlli ham ekan. U televizor tomosha qilishni yaxshi ko'rarkan. Har kuni o'n soat televizor tomosha qilmasa, ham oyog'i, ham tomog'i og'rib qolarkan. Dars tayyorlayotganda eski televizorning ichidagi ashqol-dashqolini olib tashlab, bo'shagan qutichasining ichiga kirib olib tayyorlar ekan. Shunday qilmasa, miyasiga hech narsa kirmas ekan. O'sha kuni Omonboyning maktabga borgisi kelmabdi. Yo'q, borgisi ham bor ekan-u, dars tayyorlamagan ekan, shuning uchun borgisi kelmabdi. Dadasi bilan oyijonisi barvaqt ishga jo'nashibdi. Keta turib oyijonisi: "Jon o'g'lim, avval qaymoq bilan nonushta qilgin, keyin echkingga xashak solgin, keyin tovuqlaringni katakka qamab qo'ygin, so'ng maktabga keta turib kalitni Xosiyat xolangga berib ketgin", degan ekan. Omonboy hech qaysini bajarmabdi, yo'q-yo'q, bajarmoqchi ekan-u, ularni bajargani ketsam, televizordagi qiziq-qiziq tomoshalar o'tib ketib qoladi,

deb qo'rqibdi. To'g'ri-da, qiziq-qiziq tomoshalar o'tib ketib qolsa, hammaga ham alam qiladi-da.

Katta televizor uyda, dadajonisi dalada suv quyganda ko'rib yurarman, deb olib kelgan kichkina televizorcha ayvonda, xontaxtaning ustida ekan. Omonboy chaqqon bola bo'lgani uchun goh unisiga, goh bunisiga o'tib, tomosha ko'ra boshlabdi. Katta televizorni tikka turib, kichkina televizorni chalqancha yotib, qornini yerga berib, qiziq-qiziq joylari kelganda xuddi suvda suzib ketayotgandek oyoqlarini gilamga tapirlatib urib-urib tomosha qilar ekan. Eh, q'sha kuni juda-judayam zo'r bo'libdi, bir-biridan qiziq tomoshalar emish. Unisiga

qarasang, bunisi qolib ketar emish, bunisiga qarasang, unisi. Kun botay-botay deganda Omonboyning boshi aylanib, ko'zi tinib, qulog'idan g'alati-g'alati ovozlari eshitilarmish, xuddi qulog'ining ichida pakana-pakana odamlar chiqib kelayotganga o'xsharmish. Keyin sehrli voqea yuz beribdi, ha-ha, chinakam sehrli hamda sirli emish. Xontaxta ustida turgan televizorcha pastga tushib, Omonboy tomonga qarab surilib kelayotgan emish. Uning odamga o'xshash boshi, javdirab turgan ko'zi, shalpangquloqlari ham bor emish. Surilib kelib-kelib, Omonboyning peshonasiga chippa yopishib qolibdi.

1. Hikoya qayerda sodir bo'lgan va u kim haqida?
2. Omonboy nima sababdan televizor qutisining ichiga kirib dars tayyorlaydi?
3. Sarguzasht voqeaga nima sabab bo'ldi?
4. Ayting-chi, bu voqeani haqiqatdan ham bo'ladi deb hisoblash mumkinmi? Javobingizni izohlang.
5. Hikoyaning davomini qanday faraz qilish mumkin?
6. Hikoyaning shu qismidan qanday xulosa chiqardingiz?

ashqol-dashqol – ro'zg'orda yoki biror kasb-korda kerak bo'ladigan narsalar

chalqancha – orqani yerga berib, osmonga qarab

javdiramoq – najot izlab, iltijo bilan qaramoq, termilmoq

**Hikoyani qismlarga bo'lib o'qing.
Omonboyga ta'rif bering.**

Maqollarni davom ettiring va ularni izohlang. Hikoya mazmuniga moslarini yoddan aytishga harakat qiling.

- *Bugungi ishni*
- *Olim bo'lsang, ... seniki.*
- *Xato qilmoqlik bordir,*
- *Kamtarga kamol,*

Hikoyani so'zlab bering.

Rasmlarni ifodalovchi soʻzlar yordamida mazmunan mos keladigan gap tuzing.

Telebola

Xudoyberdi Toʻxtaboyev

*(Peshonasiga televizor yopishib qolgan
bolaning sarguzashtlari)*

– Voy! – debdi Omonboy peshonasini ikki qoʻllab ushlab. Keyin qoʻrqib ham ketibdi. Oʻrnidan turmoqchi ekan, qiziq, boshi zil-zambildek ogʻir emish. Peshonasiga yopishib qolgan televizorchani olib qolmoqchi ekan, televizorcha miyasining ichiga kirib ketayotgan emish. Boshimning ogʻirligi shundan boʻlsa kerak, deb oʻylab battar qoʻrqib:

– Voy dod! – deb o'rnidan turib ketibdi.

Xayriyat, shu paytda fermadan qaytgan oyijonisi ko'cha eshikni sharaqlatib ochib kirib kelayotgan ekan, qo'ltig'idagi bir quchoq o'tni yerga tashlab:

– Voy bolam, nega dodlaysan? – deb so'rabdi.

– Peshonamga televizor yopishib qoldi, ko'rmayapsizmi? – deb rosmama yig'lab yuboribdi Omonboy.

– Voy o'lmasam, chindan ham peshonang shishib ketibdi.

Shunday deb mehribon oyijonisi o'g'lini tizzasiga olib, peshonasini silasa, tavba, peshonasi qo'lni kuydiradigan darajada issiq emish.

– Voy o‘lmasam, seni qovog‘ari chaqqanga o‘xshaydi, – debdi yana oyijonisi.

Omonboy yig‘lab:

– Ari chaqqani yo‘q, kichkina televizorcha miyamga kirib qoldi, mana, o‘zingiz paypaslab ko‘ring, mana, ekrani, mana, buraydigan joylari, ana, otliqlar kelyapti, qo‘llarida yalang‘och qilichi bor. Ana, qo‘sh karnaylar chalindi, qoching, hozir jang boshlanadi, – degan gaplarni aytarmish.

Oyijonisi qo‘rqib ketibdi, juda-juda qo‘rqibdi, suyukli o‘g‘lini ko‘tarib, ichkariga olib kirmoqchi bo‘lgan ekan, voy tavba, o‘g‘li zil-zambildek og‘ir emish. Bunday qarasa, xontaxta ustida turgan kichkina televizorcha ham yo‘q bo‘lib qolgan emish.

– Televizorchani biron kishiga berganing yo‘qmi? – deb so‘rabdi o‘g‘lidan.

– Peshonamning ichida deyapman-ku!

Endi Omonboy dodlab yuboribdi. Oyijonisi ham qo‘rqib ketibdi.

III

Oyijonisi qo‘shnilarini chaqirib chiqibdi. Omonboyning peshonasida televizorchaga o‘xshash bir narsa borligini ular ham ko‘rishibdi. Bitta qo‘shnisi: “Bu o‘g‘lingiz o‘zi hazilkash edi, odamlarni kuldiraman, deb televizorchani ataylab peshonasiga yopishtirib olgandir”, desa, yana bitta qo‘shnisi: “Tavba, bolaning peshonasida hech narsa yo‘q-ku, sal-pal shishinqirab qolibdi xolos, hadeb vahima qilaverasizlarmi?” dermish.

Qiziq, televizorcha Omonboyning peshonasida bir paydo bo'larmish, yana bir yo'q bo'lib qolarmish.

– Ajinalar o'yin qilyapti, – debdi bitta qo'shnisi.

– Sehrgarlarning ishiga o'xshaydi bu, – debdi kap-katta bir odam.

– Osmondan uchar likopchalarda noma'lum odamlar tushib, miyasiga televizorchani joylab bir ko'rinadigan, bir ko'rinmaydigan qilib qo'ygan, – degan gapni aytibdi qo'lida gazeta ushlab turgan bitta amaki. – Mana, gazetada o'sha haqda yozishgan, – deb qo'shimcha ham qilibdi.

Vahimali gaplar ko'paygandan ko'payaveribdi.

Qo'rqqanidan Omonboyning rangi oqarib ketayotganmish. Oxiri, peshonasidagi bir ko'rinib, bir yo'q bo'lib qolayotgan televizorcha sehrimi, sehrli emasmi, shuni sinab ko'rmoqchi bo'lishibdi. Bu foydali gapni Omonboyning jonajon o'rtog'i Davronboy aytibdi. Nega desangiz, u Omonboyning chinakam do'sti ekan. Qirq yilga o'rtoq bo'lamiz, deb jimjiloqlarini birlashtirib olishgan ekan. Birga o'qishar, bir partada o'tirishar ekan, narigi mahallaning bolalari bilan koptok o'ynashganda bittasi hujumda, bittasi himoyada turib, o'ntadan to'p urishar ekan. Shuning uchun ham jonajon o'rtog'ining joni qiynalayotganini ko'rib, hammadan ko'ra ko'proq ana shu Davronboy achinibdi, yig'lab yuboray-yig'lab yuboray debdi.

Mahallada Turg'un aka degan televizor ustasi bor ekan. Sinab ko'rish uchun ana shu amakini chaqirib keladigan bo'lishibdi.

1. Ikkinchi qismdagi voqea rivoji nimadan boshlandi?
2. Onasi nima uchun bu voqeaga dastlab ishonmadi?
3. Omonboyning ko'ziga nima uchun turli voqealar ko'rinaverdi?
4. Qo'shnilar qanday fikrlar bildirishdi?
5. Davronboyning chin do'st ekanligi hikoyada qanday ko'rsatilgan?
6. Bu sarguzashtli hikoya qanday yakun topgan deb hisoblaysiz?
7. Siz bu hikoyadan qanday xulosa chiqardingiz?

Hikoyani rollarga bo'lib o'qing.

Ikkinchi va uchinchi qismdagi voqealarni bir-biriga taqqoslang hamda farqini ayting.

Birinchi qismdagi Omonboy bilan uchinchi qismdagi Omonboyini taqqoslang.

Hikoya qahramonlariga mos sifatlarni aniqlang.

***qiziquvchan, qo'rqqoq, mehribon,
befarq, xayolparast, vahimachi,
qattiqqo'l, sodda, kamtarin, jonkuyar,
dangasa, muloyim***

Hikoyani o'qib, so'zlab berishga tayyorlaning.
Ta'til vaqtida shu kitobni o'qib, sarguzashtlar
yakuni bo'yicha xulosa chiqaring.

1. Bu bo'limning barcha asarlarini qanday mavzu birlashtirgan?
2. Bu bo'limni qanday nomlagan bo'lardingiz?
3. Bo'limdagi qaysi asar sizni kutubxonaga yoki kitob do'koniga borishga undadi?
Javobingizni izohlang.
4. Bo'limdagi qaysi asardan ko'proq yangiliklar o'rgandingiz?
5. Sizga qaysi mavzu ko'proq yoqdi?
Nima uchun?

Nuqtalar o'rniga bo'limda berilgan mavzularda qatnashgan so'zlardan foydalanib, so'z birikmasi tuzing.

*Buyuk Xitoy devori kabi uzun.
Amazonka daryosi kabi
... kabi*

Rasmlar asosida so'zlarni o'zaro bog'lab gap tuzing.

1-test

2-test

3-test

Bo'limda o'rganganlaringiz asosida "Mo'jiza haqida men bilganlarim" mavzusida matn yozing.

MUNDARIJA

I bo'lim. Manguga muhrlanganlar

1-mavzu	Yerga chizilgan rasm.....	4
2-mavzu	Sohibqiron bobom mening.....	7
3-mavzu	Sirli sandiq.....	11
4-mavzu	O'tmishdan ertaklar.....	14
5-mavzu	Bastakor Yunus bobo	17
6-mavzu	Bo'lim yuzasidan takrorlash	20

II bo'lim. Qiziqishlardan kasblargacha

7-mavzu	Kasblar gulshodasi	23
8-mavzu	Cho'rtanbaliq va mushuk.....	29
9-mavzu	Mard o'g'lonlar bo'lamiz	34
10-mavzu	Maydondagi bolalar	37
11-mavzu	Zardo'z.....	40
12-mavzu	Bo'lim yuzasidan takrorlash	43

III bo'lim. Mo'jizalar olami

13-mavzu	Dunyo mo'jizalari	47
14-mavzu	Tabiat mo'jizalari	52
15-mavzu	Mo'jiza	56
16-mavzu	Dengiz suvi nega sho'r?	60
17-mavzu	Telebola. I qism	64
18-mavzu	Telebola. II-III qismlar.....	70
19-mavzu	Bo'lim yuzasidan takrorlash	77

Aydarova Umida Baxtyarovna
Azizova Nodira Kudratullayevna
Toirova Muhabbat Ermatovna

O'qish savodxonligi

4-sinf

IV qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari
uchun darslik

“Novda Edutainment”

Toshkent – 2023

Muharrir

Badiiy muharrir

Musahhih

Rassomlar:

Kompyuterda sahifalovchi

M.Nishonboyeva

A.Sobitov

X.Serobov

M.Sulaymonova, R.Ismailova, T.Daminov

Sh.Axrarova

Nashriyot litsenziyasi AI №158. 10.08.2023-yilda original-maketdan
bosishga ruxsat etildi. Bichimi 70×100/16. Kegli 14 n/shponli.

“Arial” garniturasini. Ofset bosma usulida bosildi.

Mashinada yengil bo'rlangan (Machine Finished Coated) 80 g/m² qog'oz.

Shartli b.t. 5,5. Hisob-nashriyot t. 0,8.

Adadi 608 859 nusxa. Buyurtma raqami 23-641.

“O'zbekiston” NMIUda chop etildi.

